

INTERPRETÁCIA RUSKÝCH VIACSLOVNÝCH POMENOVANÍ S KOMPONENTOM *BIELY* V SLOVENSKOM JAZYKOVOM A KULTÚRNOM KONTEXTE

INTERPRETATION OF RUSSIAN MULTI-WORD NOMINALIZATIONS WITH THE
COMPONENT *WHITE* IN THE SLOVAK LINGUISTIC AND CULTURAL CONTEXT

MARTINA ULIČNÁ
JÁN KERESTY

Abstrakt:

Štúdia prezentuje výsledky výskumu miery vplyvu lexikálno-sémantických štruktúr slovenčiny ako rodného jazyka na individuálne jazykové asociácie vznikajúce v procese dešifrovania významu vybraných ruských kolokácií, ktoré vo východiskovom jazyku obsahujú kolorizmus *белый*. Autori sa zameriavajú na kompenzovanie sémantických a lexikálnych odlišností a rozdielnej kolokability paralelných lexém pri percepcii obraznosti cudzieho jazyka. Text štúdie je založený na analýze dotazníka zameraného na asociácie slovenských recipientov v percepcii ustálených spojení frazeologického i nefrazeologického charakteru s komponentom biely (rus. *белый*) vyskytujúcich sa v ruskom jazyku predovšetkým v ľudovej slovesnosti vo význame čistý. Závery štúdie poukazujú na významy, ktoré sú komponentu biely prisudzované nositeľmi slovenského jazyka, a vnímanie sémantického príznaku čistý v spojení s použitím kolorizmu biely.

Kľúčové slová: dotazníkový výskum, kolorizmus, viacslovné pomenovanie, sémantický príznak, lexikálny význam, kultúrna a jazyková interferencia, ľudová slovesnosť, frazeologická paremiológia.

Abstract:

The study presents the results of the research on the influence of lexical-semantic structures of Slovak as a native language on individual associations arising in the attempt to understand the meaning of selected Russian collocations, which in the source language contain the name of white colour *белый*. The authors focus on compensating for semantic and lexical differences and different collocability of parallel lexemes in the perception of foreign language imagery. The text is based on the analysis of material obtained through a questionnaire aimed at the associations of Slovak recipients in the perception of multi-word denotations or idioms with the component biely (rus. *белый*) occurring in the Russian language in the meaning clean, especially in folklore. The conclusions point to the meanings attributed to the component biely by the speakers of the Slovak language and the perception of the semantic attribute clean in connection with the use of the colour name biely.

Keywords: questionnaire research, colour name, multiword naming, lexical meaning, semantic attribute, cultural and linguistic interference, folklore, phraseological paremiology.

Úvod

Slov. adj. *biely* a jeho ruský ekvivalent *белый* sú pomenovaním farby snehu alebo mlieka a spolu s adj. *čierny/чёрный* tvoria základný farebný protiklad, ktorý je podľa teórie Berlina a Kaya (porov. Vasilevič, 2005, s. 15 – 16) centrálnym prvkom v štruktúre kolorizmov. V súčasnom slovenskom a ruskom jazyku sú pokračovaním praslovanských lexém (**bělъ* – *čьрънь*). Z porovnania štruktúry lexikálneho významu adjektív *biely* a *белый* v súčasnej slovenčine a ruštine vyplýva, že napriek genetickej príbuznosti a spoločnému východisku sú adj. *biely* a *белый* schopné vyjadrovať prenesené významy založené na vzťahu vonkajšej podobnosti

alebo vnútornej súvislosti javov v rôznej miere: lexikálny význam adj. *белый* je v súčasnej ruštine konštituovaný väčším množstvom sémantických príznakov, ktoré sa realizujú v rôznych kontextoch.

V štúdiu sa zameriavame na polysémiu adj. *белый* v porovnávacom rusko-slovenskom kontexte. Štúdia je založená na výsledkoch výskumu realizovaného s cieľom zistiť mieru vplyvu lexikálno-sémantických štruktúr slovenčiny ako rodného jazyka na individuálne jazykové asociácie vznikajúce v procese pokusu o dešifrovanie významu vybraných ruských kolokácií, ktoré vo východiskovom jazyku obsahujú kolorizmus *белый*. Zameriavame sa na kompenzovanie sémantických a lexikálnych odlišností a rozdielnej kolokability paralelných lexém pri percepcii obraznosti cudzieho jazyka.

V intenciách lingvokulturologického traktovania vzťahu jazyka a kultúry podčiarkujúceho závislosť jazykového stvárnenia obraznosti od kultúry vlastného etnika sme v odpovediach respondentov a ich asociáciách v prípade neznámeho obrazného pomenovania očakávali premietanie skúsenosti z vlastnej kultúry a uplatňovanie dialogickej formy komunikácie, „v rámci ktorej sa jednotlivé etnokultúry zhodnocujú počas ich porovnávania s druhými etnokultúrami“ (Sipko, 2011, s. 25).

Východiskom pre jazykovú analýzu boli lexikografické zdroje definujúce štruktúru polysémie adj. *белый* v ruštine a jeho ekvivalentu *biely* v slovenčine na slovníkovom portáli Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra a výskyt týchto kolorizmov v ustálených viacslovných pomenovaniach – nociónálnych združených pomenovaniach, v odbornej terminológii a frazeológii vrátane parémii. Zdrojom jazykového materiálu zo súčasného ruského jazyka bol korpus ruského jazyka Araneum Russicum III Maximum (Russian, 19.03).

Zdrojové lexikálne charakteristiky boli konfrontované s jazykovým materiálom získaným formou dotazníka od študentov našej univerzity. Obsahom dotazníka bolo vysvetlenie významu konkrétnych ruských slovných spojení alebo uvedenie individuálnych asociácií spojených s týmito slovnými spojeniami. Študenti v anonymnom dotazníku uvádzali svoj rodný jazyk, čo umožnilo vyselektovať 100 respondentov, ktorých rodný jazyk je slovenčina. Keďže cieľom výskumu bolo posúdiť vplyv kultúrnych asociácií spojených s výrazovými prostriedkami slovenského jazyka, pri vyhodnocovaní ankiet sme nebrali do úvahy odpovede respondentov s rodným maďarským, ukrajinským alebo ruským jazykom.

V texte štúdie sa uvádza výskyt adj. *biely* v slovenských ekvivalentoch ruských viacslovných pomenovaní uvádzaných respondentmi vo vysvetleniach významu ruských ustálených slovných spojení, ale tiež sémantické príznaky, ktoré sú pripisované jednotlivým komponentom ruského slovného spojenia alebo konkrétnej kolokácii ako celku. Súčasťou posúdenia asociačnej a konotačnej relevantnosti odpovedí je aj kvantitatívna charakteristika odpovedí respondentov.

Výsledkom analýzy je opis kvalitatívnej rôznorodosti sémantických príznakov prisudzovaných slovenskými percipientmi slov. ekvivalentu *biely* ruského kolorizmu *белый* v konkrétnych kolokáciách a ustálených pomenovaniach a frekvencia ich výskytu v dotazníkových odpovediach.

Белый – čistý

Výkladové slovníky ruského jazyka vyčleňujú v rámci polysémie adj. *белый* samostatný význam čistý, ktorý sa spája predovšetkým s ľudovou slovesnosťou a tradičnou ľudovou kultúrou, čo potvrdzujú slovné spojenia *белая горница* (biela svetlica); *белая изба*, *белая баня* (biela chalupa, *biely kúpeľ/biela sauna*; s pecou, ktorá má komín vyvedený cez strechu von, na rozdiel od čiernej chalupy alebo sauny; Большой толковый словарь русского языка).

Napriek tomu, že na základe príkladov z výkladových slovníkov ruského jazyka vzniká dojem, že v tomto význame ide výhradne o pomenovanie čistej, nezadymenej miestnosti s komínom, v historických prameňoch sa s adj. *белый* vo význame čistý stretávame v príkladoch zbierky ruských prísloví a porekadiel (Пословицы русского народа: сборник пословиц,

поговорок, речений, присловий, чистоговорок, прибауток, загадок, поверий и пр., 1862) a slovníka ruského jazyka (Толковый словарь живого великорусского языка, 1863 – 1866) V. I. Daľa aj v iných kontextoch:

- *Мойся беленько, гости близенько!* (Umývaj sa dočista, hostia sú blízko)
- *Всякому свое и немыто бело.* (Pre každého je to, čo je jeho, biele aj neumyté)
- *Рука руку моет, и обе белы живут.* (Ruka ruku umýva a obe biele žijú.)
- *Тогда сиротке и праздник, когда белую рубаху дадут.* (Vtedy má sirôtka sviatok, keď jej čistú košeľu dajú.)

Podobne sa adj. *белый* vo význame čistý vyskytuje i v ľudových rozprávkach zbierky A. N. Afanasieva (1855 – 1863):

- *Нет тебе, старый лежебок, ни пить, ни есть, ни белой рубахи надеть!* (Вещий дуб; sám autor pridáva poznámku *biela = čistá košeľa*);
- (...) *а ты, Марфутка, собери свое добро в коробейку да накинь белую исподку: завтра поедешь в гости!* (Морозко).

Napokon v slovníku ruských prísloví a porekadiel V. M. Mokienka (Большой словарь русских поговорок, 2007) možno nájsť nasledujúce porekadlá a príklady dialogizovanej ľudovej slovesnosti:

- *На беленко тебе/вам!* (Na bielo ti/vám želám!) pozdrav pri praní alebo plákaní bielizne;
- *Бело мыть (стирать) тебе!* (Nech sa ti bielo umýva (perie)!) pozdrav práčkam;
- *Давай бело!* (Veru bielo!) odpoveď na pozdrav *Бело мыть!*;
- *Не мыто бело.* (Neumývané biele.) o niečom, čo je čisté aj bez prania alebo kúpania.

V súčasnom ruskom jazyku sa vďaka popularite sauny zachoval príznak *белый* (s komínom) v protiklade k *чёрный* (kde nie je komín) práve vo dvojici pomenovaní *белая баня – чёрная баня* paralelne s rovnako motivovaným *топить по-белому/по-чёрному* (kúriť načierno/nabielo) a analogicky *баня по-белому/по-чёрному*, čo potvrdzuje i jazykový materiál korpusu ruského jazyka Araneum Russicum III Maximum.

V slovenskom jazyku sa sémantický príznak farby mlieka a čistoty dostáva do sprostredkovanej súvislosti v prirovnaniach *ako sneh/lalia: biely ako sneh/lalia* o farbe objektu, napr. *Servítky ako sviežo napadnutý sneh*; Vajanský – čisto biele (KSSJ); *biely ako lalia* obyč. o žene, o dievčati krásne biely, belostný (SSSJ); *byť čistý/невинный ako lalia* (prenesene o nevinnosti, panenstve dievčaťa; SSSJ) i iron. *byť mravne úplne bezúhonný* (Slovník súčasného slovenského jazyka, ďalej len SSSJ); podobne v zbierke Slovenské príslovie, porekadlá a úslovie A. P. Záturckého (1897): *Поцивость је биелушка лалиа.* (panna); *чистý ako sneh* prenesene o čistom svedomí.

V slovenskom jazyku sa podľa výkladových slovníkov adj. *biely* vo význame čistý ďalej výnimočne vyskytuje v autorských literárnych textoch, napr. *Košela belie sa ako sneh* (Timrava) = je čistá (Slovník slovenského jazyka 19589 – 1968, ďalej len SSSJ). SSSJ zaznamenáva sémantický príznak na čisto, do čista pri adverbii *bielo*, napr. *bielo vydrhnutá podlaha*. Starší výkladový slovník SSJ spája verbum *bieliť* s procesom čistenia: *bieliť, -i, -ia nedok. (čo) 1. robiť bielym, belostným, čistým (vodou a slnkom al. chemicky): bieliť plátno, bielizeň; bielená košeľa*. V podobnom význame sa v zbierke ľudovej slovesnosti A. P. Záturckého stretávame s frazeologizmom o vzájomnej odplate vo variante *Ruka ruku umýva, a obe sú biele.* paralelne s *Ruka ruku umýva, aby obe boli čisté.* (Slovenské príslovie, porekadlá a úslovie. Človek. 3. Pomery spoločenské). V súvislosti s umývaním a čistením sa v spomínanej zbierke prísloví využíva verbum *vybieliť* (Dobré a zlé mravy. Pravda a viera 7. Nenapraviteľnosť): *Darmo čerta zvéraš/umývaš/čistiš, predsa ho nikdy nevybieliš.*

Adj. *biely* vo význame čistá miestnosť bez zadymenia na rozdiel od ruského jazyka v slovenčine nie je zaznamenané ani v historickom slovníku. Do istej miery naznačuje existenciu

pomenovania opačného javu znečistenia miestnosti dymom pomocou adj. *čierny* vo význame špinavý, zadymený (o miestnosti) SSSJ v pomenovaní *čierna kuchyňa*: a) menšia miestnosť bez okien s ohniskom na varenie a pečenie; b) kuchyňa v poľnohospodárskej domácnosti slúžiaca na prípravu krmiva pre dobytok a domáce zvieratá. Vzťah medzi pomenovaním *čierna kuchyňa* a prítomnosťou dymu v miestnosti explicitne uvádza V. Machek v Etymologickom slovníku jazyka českého (1997) pre češtinu v hesle *světnice* – „jen v č.: je to „světelná = světlá jizba“, obytná, na rozdíl od černé kuchyně (místnosti pod komínem, kde se vařilo a jež byla vskutku černá od kouře). Slovenské *svetlica* (HSSJ – *svetlá obývací miestnosť obyč. v panskom al. mestskom dome, komnata*) a *svetnica* (SSJ – *zastar. izba (obyč. lepšie zariadená), komnata*) sa do súvislosti s *čiernou kuchyňou* nedávajú a nemajú varianty pomenovania s adj. *biely*.

Белая баня

Z materiálov dotazníka v štúdií predstavíme témy, ktoré sa v odpovediach asociačne spájajú s dvoma ustálenými viacsovnými pomenovaniami. Prvé z nich *белая баня* (biely kúpeľ/biela sauna; čistý/-á a nezadymený/-á) je historickou lingvokulturémou, ktorej význam nemá paralelu v slovenskej kultúre. V súčasnom ruskom jazyku sa zachovalo ako terminologické pomenovanie s významom druh sauny s vyvedeným komínom. V korpuse Araneum Russicum III Maximum má vo variantoch *белая баня/банька* frekvenciu 150 výskytov v celom korpuse, variant *баня по-белому* má 236 výskytov. Adverbium *по-белому* je v korpuse oveľa frekventovanejšie, z 2,716 výskytov sa najčastejšie spolu vyskytuje s kolokátmi (v poradí od najfrekventovanejšieho): *по-черному/по-чёрному* (na čierne), *банька/баня* (sauna), *протопить* (vykúriť), *топить/отопливать* (kúriť), *по-серому* (na sivo), *по-красному, завидовать, бездымный* (bez dymu), *каберне, дымоход* (dymovod). Z nich *банька/баня, топить/отопливать, протопить, по-серому (na sivo), бездымный* a *дымоход* sa vyskytujú len v kontexte sauny.

V súlade s absenciou preneseného významu čistý kolorizmu *biely* v slovenčine sú asociácie k slovnému spojeniu *biela sauna* rôznorodé (Tab. 1). Len v 13 % (13 zo 100) odpovedí sa adj. *biely* spája s čistotou a čistením, ďalšie vysvetlenia preferujú sémantický príznak spojený so snehom: studený, zimný; alebo sú založené na asociáciách s dominantným komponentom sauna: leto, dusno. Zaujímavé je metaforické prenesenie významu z názvu miesta na psychický stav človeka, pričom sa doň zrejme premieta subjektívne pozitívne alebo negatívne prežívanie skúsenosti so saunou. Pomerne veľká časť respondentov neuviedla žiadne asociácie s daným slovným spojením (17).

Spektrum asociácií výrazne ovplyvňuje výber asociačného jadra slovného spojenia, teda komponentu, z významu ktorého vychádzajú asociácie. Asociačné spojenie s farbou mlieka či snehu môžeme nájsť aj pri vysvetlení *parná* a *zadymená* sauna, ktoré sa uplatňuje v obraznom pomenovaní *biela tma* slúžiacom na pomenovanie zníženej viditeľnosti v hmle alebo hustom snežení. Spojenie snehu, zimy a substantívneho komponentu sauna vedie k asociácii s topiacim sa snehom alebo k nasledujúceму vysvetleniu: sauna, ktorá je zamrznutá/studená/vypnutá, kryokomora, iglu. Asociatívnosť adj. *biely* sa nevyhýba ani téme ľudskej rasy (sauna plná bielych ľudí).

V nasledovnej tabuľke (Tab. 1) sú uvedené i jednotlivé odpovede respondentov. Celkový súčet odpovedí vzhľadom na občasnú uvádzanie viacerých variantov presahuje 100.

<i>белая баня</i> (biela sauna)	vysvetlenie	počet
druh sauny alebo jej stav	fínska sauna 4 ruská sauna 2 parná sauna 4 soľná sauna 3 sauna z plastu zadymená	19

	nízka sauna sauna vymaľovaná na bielo 2	
prejavy počasia, prírodné javy	zlá viditeľnosť hmla, zahmlené fujavica chumelica snežná veterná smršť lavína veľká (veľmi studená) zima 2 teplá zima, topiaci sa sneh roztopiť sa sneh snehová púšť Sibír dusno 2 leto teplo 2	18
čistota	čistá sauna (ľahko sa v nej dýcha) 8 čistá miestnosť 2 čistý priestor 2 lekárska, vydezinfikovaná	13
pozitívny vplyv na psychiku človeka	zdraviu prospešná sauna, kde sa očistíš a uvoľníš miesto oddychu 3 očistenie sa od myšlienok očista 2 pokoj	9
chlad	iglu sauna v snehu zamrznutá sauna studená sauna vypnutá sauna kryokomora 2	7
negatívny vplyv na psychiku	miesto, kde nie som v komforte neprijemná menej, ale stále napätá atmosféra skúška, lekcia nepohodlná situácia spoveď zo zlých činov	6
rôzne	bohatý dom ako by neoddychoval človek akoby biele medvede (ľudia) sauna plná bielych ľudí pravý priateľ soľná baňa	5
kvalita sauny	kráľovská kvalitná luxusná liečivá sauna jemná, slabšia, jednoduchá	4
miestnosť alebo vybavenie na umývanie	vaňa kúpeľňa	2

svetlá alebo prázdna miestnosť	kde je všetko svetlé, vidíš až na druhý koniec prázdna miestnosť	2
žiadne		17

Tabuľka 1: Vysvetlenie významu pomenovania *белая баня* a asociácie spojené s jeho obraznosťou

Мойся беленько, гости близенько!

Porekadlo *Мойся беленько, гости близенько!* (Umývaj sa bielučko, hostia sú blízučko!), zapísané v slovníku V. I. Daľa sa v súčasnom ruskom jazyku nevyskytuje, čo potvrdzujú nielen lexikografické pramene, ale aj texty jazykového korpusu. Do asociačného dotazníka sa dostalo vďaka kolokácii sémantických príznakov umývať, čistiť + dobiela, nabielo, ktorá sa vyskytuje aj v slovenskej frazeológii, napr. v zbierke Zátureckého *Darmo čerta zvaraš/umývaš/čistiš, predsa ho nikdy nevybieliš*.

Porekadlo je spojené s kultúrou pohostinnosti a úcty voči hosťovi, ktorá je charakteristická pre Rusov i Slovákov. Adj. *biely* sa vo vysvetlení významu porekadla prakticky nevyskytlo. V dotazníku sa súvislosť s čistotou vyskytla v 12 odpovediach, v ostatných sú rôzne asociácie (podrobnejšie v Tab. 2), ktoré súvisia so zvoleným asociačným jadrom porekadla. Identifikovali sme tri varianty:

- umývať sa, dbať o vzhľad: dôkladnosť v hygiene, upravenosť;
- hostia: spoločenská cennosť návštevy, starostlivosť, dobrý dojem, slušnosť, pravdovravnosť, pretváрка;
- naliehavosť: rýchlosť, byť pripravený, nedať sa zaskočiť.

Jedinečná skúsenosť percipientov s interpretáciou prísloví a porekadiel ako metaforických zobrazení skutočnosti vedie k individuálnemu rozhodnutiu o miere abstrakcie v chápaní obrazného vyjadrenia: v prípade zvoleného porekadla od prvopráneho umývania až po zovšeobecnenú životnú skúsenosť: umyť sa (dočista, poriadne) – dbať o zovňajšok – pripraviť sa na príchod hostí – slušnosť, úslužnosť – urobiť dojem aj za cenu pretvářky – nedať sa v živote ničím zaskočiť.

<i>Мойся беленько, гости близенько!</i> Umývaj sa bielučko, hostia sú blízučko!	vysvetlenia	Počet
dbať o vzhľad	buď elegantný buď reprezentatívny musíš sa nahodiť predtým, ako prídu hostia uprav sa pred hosťami uprav sa byť upravený, čistý dokonalá úprava pred hosťami premýšľaj si, ako chceš vyzeráť pred hosťami, aby si im „sadol“ vyzeráť pekne pred návštevou upraviť sa pred návštevou	22

	pekne sa pripraviť 3 veľmi sa vychystať na špeciálnu príležitosť treba vyzerat' dobre/vznešene šaty robia človeka musíš vyzerat' pekne	
pripraviť sa na prijatie hostí	všetko si priprav pred príchodom hostí 2 nachystať hostinu chystať sa na hostí poriadne sa nachystaj prichystaj sa, lebo príde návšteva pripraviť sa (poriadne) 5 chystaj sa nalad' sa hostí treba riadne privítať	14
umývať sa dočista	aby sme boli čistí, upravení (najmä v prítomnosti hostí) do úplnej čistoty umývaj sa čisto umy sa dočista 3 umy sa dočista/poriadne, lebo prichádza návšteva umyť sa riadne, dočista privítať hostí v čistote byť upravený, čistý vyčisti sa, aby si sa nehanbil vyčisti sa poriadne	12
dôkladnosť	umývaj sa precízne umy sa poriadne 9 dôkladne umy sa rýchlo a poriadne poriadne sa umy, lebo budeš smrdieť	13
slušnosť	buď slušný 2 správaj sa slušne (normálne) 3 zdvorilosť buď milý k host'om (ľuďom)	7
rýchlosť	rýchlo a dobre rýchlo a zľahka umývaj sa rýchlo 5	7
pretváрка	naoko vyzerat' dobre predstieraj, že je všetko perfektné pred ostatnými zakryť, čo reálne cítiš, aby si sa nezahanbil pretvarovať sa hrať sa na niečo, čo nie sme aby sa začal správať milo a nie tak, aký naozaj je, aby nosil na sebe masku, pretvaroval sa	6

nedať sa zaskočiť	hocikedy nás môže niečo prekvapiť, musíme byť pripravení robiť niečo poriadne, keď sa ostatní pozerajú/zaujímajú rob to poriadne, ide šéf! priprav sa poriadne, akcia začína! schovať dôkazy, lebo polícia je na ceste	5
urobiť dojem	urob dojem pred hosťami make yourself presentable (+ surroundings) ukázať sa v dobrom svetle ukázať sa v najlepšom svetle	4
rôzne	to znie rasisticky vycer biele zuby to isté ako leopard nezmení svoje škvrny ak nie si v kope, daj sa rýchlo dokopy! umy sa, kým prídu hostia	5
pravdovravnosť	hovor pravdu povedz pravdu	2
žiadne		8

Tabuľka 2: Vysvetlenie významu porekadla *Мойся беленько, гости близенько!* a asociácie spojené s jeho obraznosťou

Záver

Z porovnania pomenovaní farby mlieka a snehu v ruštine a slovenčine ako v príbuzných slovanských jazykoch vyplýva, že polysémia adj. *белый* v ruskom jazyku je bohatšia než v súčasnej slovenčine. Lexikálny význam adj. *белый* v ruskom jazyku zahŕňa napríklad aj sému čistý.

Podrobnejšia analýza historických prameňov a ľudovej slovesnosti potvrdzuje okrajovú prítomnosť sémantického príznaku čistý v rámci lexikálneho významu slovenského adj. *biely*. V obraznosti slovenských frazém s komponentom *biely* sa často uplatňuje kultúrny kontext chápania bielej farby ako symbolu mravnej čistoty a dobra napr. v kresťanskej farebnej symbolike, čo vytvára predpoklad na preferovanie asociácií spojených s preneseným významom čistý – poctivý, morálny a pod. Preferovanie pozitívnych asociácií s adj. *biely* sa však pri položkách s realizovaným príznakom čistý nepotvrdilo.

V realizovanom dotazníku sa identifikácia tohto príznaku v lexikálnom význame adj. *белый* potvrdila len v 13 % odpovedí v prípade viacslovného pomenovania *белая баня* a v 12 % v prípade parémie *Мойся беленько...* Nízka frekvencia odpovedí s významom umyť sa dočista korešponduje s periférnosťou a neproduktívnosťou sémy čistý vo význame adjektíva *biely* v súčasnom slovenskom jazyku.

Výsledky analýzy odpovedí v dotazníku ukazujú, že ak percipient nemá skúsenosť s konkrétnou metaforou v cudzom alebo aj rodnom jazyku, výber asociačného jadra frázy a význam, ktorý jej prisudzuje, je – rovnako ako zvolená úroveň abstrakcie – náhodný a v rámci skupiny percipientov obsahovo nerovnorodý. Vhodný textový kontext pre interpretáciu a osvojenie ustálených pomenovaní môže poskytnúť jazykový korpus a jeho štatistické nástroje.

Efektívnosť pochopenia lexikálneho významu viacslovného pomenovania v cudzom jazyku je bez kontextu nízka a väčší priestor dostávajú voľné asociácie podmienené kultúrnou

ukotvenosťou percipienta a skúsenosťou z iných cudzích jazykov. Vzhľadom na jedinečnosť voľnej interpretácie neznámeho ustáleného viacslovného pomenovania je pri výučbe cudzieho jazyka nevyhnutné využívanie riadenej intencionálnej a kontextuálnej asociatívosti, v prípade lingvokulturologicky významných pomenovaní alebo frazém je zásadná explikácia kultúrneho kontextu.

Literatúra

ARANEA *Web Corpora*, Webový portál Corpora & Corpus Linguistics Portal. [elektronický zdroj]: <http://unesco.uniba.sk> [cit 2024-11-04]

BARAG, L. G., NOVIKOV N. V. 1984. (Eds.) *Narodnye russkie skazki A. N. Afanasieva v trech tomach. Tom I.* Moskva: Izdatel'stvo Nauka.

BARAG, L. G., NOVIKOV N. V. 1985. (Eds.) *Narodnye russkie skazki A. N. Afanasieva v trech tomach. Tom II.* Moskva: Izdatel'stvo Nauka

BARAG, L. G., NOVIKOV N. V. 1985. (Eds.) *Narodnye russkie skazki A. N. Afanasieva v trech tomach. Tom III.* Moskva: Izdatel'stvo Nauka

MACHEK, V. 1997. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 866 s.

KUZNECOV, S. A. 2000. (Hl. red.) *Bolšoj tolkovyj slovar russkogo jazyka*. Sankt Peterburg, Norunt. Dostupné na: <https://gramota.ru/biblioteka/slovary/bolshoj-tolkovyj-slovar>

MOKIENKO, V. M., NIKITINA, T. G. 2007. *Bolšoj slovar russkich pogovorok*. Moskva: Olma Media Grupp. 784 s

SIPKO, J. 2011. *Teoretické a sociálno-komunikačné východiská lingvokulturológie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 320 s.

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra. <https://slovník.juls.savba.sk> [cit 2024-11-05]
Tolkovyj slovar živago velikoruskago jazyka Vladimira Daľa (1863 – 1866)
<https://slovardalja.net/>

VASILEVIČ, A. P. et al. 2007. *Cvet i nazvanija cveta v russkom jazyke*. Moskva: KomKniga. 216 s. Dostupné na: <http://www.philology.ru/linguistics1/vasilevich-07.htm> [cit 2024-11-03]

ZÁTURECKÝ, A. P. 2001. *Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. Rozličné pohovorky a úslovia*. Bratislava: Zlatý fond denníka Sme.

Kontakt:

Mgr. Martina Uličná, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta aplikovaných jazykov, Katedra románskych a slovanských jazykov

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovenská republika

Email: martina.ulichna@euba.sk

ORCID: 0009-0006-4753-2364

PaedDr. Ján Keresty, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta aplikovaných jazykov, Katedra románskych a slovanských jazykov

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovenská republika

Email: jan.keresty@euba.sk